basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

MOPITLO/PHUPU 2026

MEPUTSO: 70

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 10.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

KAROLO YA A:	Tekakwešišo	(30)
KAROLO YA B:	Kakaretšo	(10)
KAROLO YA C:	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo	(30)

2. Bala ditaelo KA MOKA ka tlhokomelo.

3. Araba dipotšišo KA MOKA.

4. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.

5. Thala mothalo ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.

6. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.

7. Tshela mothalo ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.

8. Hlokomela mopeleto le tlhamo ya mafoko.

9. Nako ye e akanywago ge go arabja lephephe le e ka ba ka tsela ye:

KAROLO YA A:	Metsotso ye e ka bago ye 50
KAROLO YA B:	Metsotso ye e ka bago ye 30
KAROLO YA C:	Metsotso ye e ka bago ye 40

10. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.

KAROLO YA A: TEKAKWEŠIŠO

POTŠIŠO YA 1

1.1 Bala setšweletšwa sa ka tlase ka tlhokomelo gore o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA A

NTOPE O NTIRIŠE

1 Mokgalabje Pitšana e be e le rakgwebo yo a atlegilego wa go rekiša dikgogo. Yena le mosadi wa gagwe ba be ba šegofaditšwe ka bana ba bararo, wa mošemane e lego Mabitša le dikgaetšedi tša gagwe tše pedi. Bana ba ba gotše gabotse ka ge batswadi ba bona ba be ba sa ba hlokiše selo. Ba be ba eja ba lahla. Mokgalabje Pitšana o ile a tšewa ke phiri ka morago ga bolwetši bjo bokopana. Go tšere lebakanyana dilo di sepela gabotse ka lapeng. Ka morago ga moo bophelo bo ile bja tšea lemanoga le šele.

2 Go ile gwa tloga go bonala gabotse gore ngwedi o apogetšwe ke maru. MmagoMabitša o be a sa šome mošomo wa go mo lefa mašeleng a go bonala. Matsaka ale ba bego ba a tlwaetše a ile a thoma go sesefala. Ba lapa la mokgalabje Pitšana ba ile ba thoma go topa tša fase. Ke moo Mabitša a bonego gore o swanetše go ema senna a tšee sekgoba sa tatagwe go thuša ba lapa labo ka mo a ka kgonago. Na Mabitša o tla kgona? Ka nako yeo o be a sa le Mphatong wa senyane. Bagwera ba gagwe sekolong le bona ba ile ba mo katoga bjalo ka dintšhi ge maswi a fedile ka ge bona seemo ka malapeng a gabobona se le kaone.

3 Mabitša o ile a ipotša gore **tau e ja mohlolelwa hlakoleng go a sepelwa**. Ka morago ga sekolo ge a se no thuša mmagwe ka mešongwana ya ka gae o ile a thoma go sepela a tsena ntlo le ntlwana motsaneng wa gabo a topelela ditšhitswana le dikgerekgere tše di lahlilwego gomme a di kgoboketša ka morago ga ntlo ya gabo. Mabitša o be a tseba gabotse gore o fetogile segoboga dithakeng tša gagwe, fela se ga se nke sa mo tshwenya ka ge a ile a tšwela pele. O tla re ka Mokibelo a rwala morwalo wo wa gagwe wa ditšhitswana le dikgerekgere tše a di kgobokeditšego a yo di rekiša lefelong le go rekwago dithoto tše di tlogo mpshafatšwa gore di šomišwe gape (*Recycling*).

4 Rakgwebo yo a bego a reka morwalo wa Mabitša o ile a thoma go mo tseba le go mo rata ka ge a be a mo tlišetša thoto ye ka Mokibelo wo mongwe le wo mongwe. Ka ye nako o be a thomile go fa Mabitša setseka sa go bonala ka ge a be a mo tlišetša mokgobo wa didirišwa tša go lahlwa. Baagišane ba ile ba lemoga gore Mabitša o iphediša ka didirišwa tše gomme ba thoma go mo thuša go di kgoboketša mola ba bangwe ba be ba mo thuša go di rwala go di iša mo a di rekišago. Ka gaboMabitša mollo

o ile wa thoma go kuelela gape. Mmagwe le yena a thoma go kokotlela ka ge a be a fedile ka baka la bobotlana. Ka go le lengwe mmagwe o ile a mo hlohleletša go hlokomela mešomo ya sekolo. Mabitša o ile a ba le tsebe gomme a tsotetša kua sekolong. Ka morago ga mengwaga ya go se fetše pelo ke ge a swere lengwalo la Mphato wa Marematlou ka diatla.

5 Rakgwebo o ile a kgahlwa ke maitapišo le maikemišetšo a Mabitša. O ile a mo eletša gore a yo ithutela Tša Maphelo a Tikologo kua yunibesithi gomme o tla lefela dithuto tša gagwe gore ge a feditše ba tle ba kgone go šoma mmogo. O mo tshepišitše le gore ka nako ya ge a le yunibesithi, o tla šala a hlokometše mmagwe le dikgaetšedi tša gagwe ka mašeleng a go reka diyamaleng le go lefa melato ye mengwe ya ka lapeng. Mabitša o tla tla a mmušetša tšhelete ye mohla a šoma. Rakgwebo o dirile tše ka moka ka go mo tseba le go tshepa gore ga a lahlele tšhelete ya gagwe ka moleteng.

6 Ka kgonthe mošemane o ile yunibesithi gomme a šoma ka mafolofolo a tseba gore mmagwe le dikgaetšedi tša gagwe ba hlokometšwe. Ka morago ga mengwaga e se mekae ke ge a feditše dithuto tša gagwe. Ngwageng wa go latela a thoma go šoma le rakgwebo yola bjalo ka badirišanemmogo. O ile a kgona go lefa tšhelete ka moka ye rakgwebo a e šomišitšego go mo lefela yunibesithi le go hlokomela lapa labo. Mabitša o ile a kgona go iša dikgaetšedi tša gagwe sekolong, a agela le mmagwe ntlo ya kgoparara. Ba lapa labo ba ile ba thoma go ja ba lahla. Lehono Mabitša ke rakgwebo yo mogolo bjalo ka mohu tatagwe. O balwa le batsebalegi nageng ka bophara. Ruri! Mmala wa kgomo o taga namaneng. Ge e le bagwera bale ba gagwe ba bego ba mo ja disego, ditshetlo di hwile le melodi.

[Mothopo: Boitlhamelo bjo bo nago le dinyakišišo]

1.1.1 Go tšwa TEMANENG YA 1 tsopola mebolelwana ye e laetšago gore:

(a) Ba be ba na le sa bona. (1)

(b) … bja fetoga. (1)

1.1.2 Efa lebaka le le hlohleleditšego Mabitša go thuša ba lapa labo go tšwa TEMANENG YA 2. (1)

1.1.3 Akaretša diteng tša TEMANA YA 2 ka dintlha TŠE THARO. (3)

1.1.4 Go ya ka TEMANA YA 2 laetša phapano gare ga lapa la boMabitša le malapa a gabobagwera ba gagwe. (2)

1.1.5 Hlatholla tirišo ya seema se se kotofaditšwego go tšwa TEMANENG YA 3. (1)

1.1.6 Ke ka lebaka la eng Mabitša a ipona e le segoboga go ya ka TEMANA YA 3? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

1.1.7 Ke eng se se hlohleleditšego baagišane go thuša Mabitša go ya ka diteng tša TEMANA YA 4? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

1.1.8 Ahlaahla ka mo rakgwebo a tšwetšego Mabitša mohola ka gona go ya ka TEMANA YA 5? Efa dintlha TŠE THARO. (3)

1.1.9 Akanya maikutlo a bagwera ba Mabitša morago ga katlego ya gagwe. Fahlela karabo ya gago. (2)

1.1.10 Na o bona mošomo wo o dirwago ke Mabitša o le bohlokwa setšhabeng? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

1.2 Lekodišiša seswantšho sa ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA B

[Mothopo: Meta AI]

1.2.1 Kgetha karabo ya maleba. Setšweletšwa sa B se mabapi le monna yo a šomago lefelong la go kgoboketša …

A mabjang.
B ditlakala.
C mehlare.
D dijo. (1)

1.2.2 Efa leina la sedirišwa SE TEE se se kgobokeditšwego go SETŠWELETŠWA SA B. (1)

1.2.3 Bapetša diteng tša SETŠWELETŠWA SA A TEMANENG YA 3 le SETŠWELETŠWA SA B. (2)

1.2.4 Hlaloša mohola wa kefa le diatlana tše di aperwego ke mošomi SETŠWELETŠWENG SA B. (2)

1.2.5 Akanya didirišwa tše PEDI tše di ka dirwago ka mabotlelo a a kgobokeditšwego a polastiki. (2)

1.2.6 Ke kotsi efe ye e ka amago tša maphelo a monna wa SETŠWELETŠWA SA B? Hlaloša ka moo kotsi ye e ka thibelwago ka gona. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO YA 2

Badišiša setšweletšwa sa ka tlase gomme o se akaretše ka dikgopolokgolo tše di laetšago **polokego ka nako ya dipula tša matlorotloro**.

ELA HLOKO:

1. Kakaretšo ya gago e be le dintlha tše 7 gomme e se fete mantšu a 90.
2. Ngwala ka tsela ya temana.
3. O se ngwale hlogo ya kakaretšo.
4. Bontšha palo ya mantšu mafelelong a kakaretšo.
5. Kakaretšo e be ka mantšu a gago.

SETŠWELETŠWA SA C

DIPULA TŠA MATLOROTLORO

Mafelo a mantši ka mo nageng a itemogela dipula tša matlorotloro ka sehla sa selemo. Ka nako ye nngwe dipula tše di hlola meetsefula. Meetse a a elela ka maatla gomme a feleletša a bea maphelo a batho kotsing. A senya meago, didirišwa tše dintši le bophelo bja setšhaba ka kakaretšo. Batho, kudukudu ba go dula mekutwaneng ba feleletša ba se na magae. Go ba le kgogolego ya mobu, dibjalo le ditsela di a senyega, le diruiwa di a hwa. Meetse a a tšhilafala, phedišano gare ga diphedi e a fela.

Batho ba efoge go bea maphelo a bona kotsing ka go sepela ka gare ga meetse ka ge ba ka kgangwa ke meetse goba ba thetšwa ke dilo tše kotsi tše di gogotšwego ke meetse gomme tša ba gobatša. Batho ba tlogele go ema kgauswi le dinoka tše di elelago ka lebelo ka nako ya dipula tša matlorotloro ka ge ba ka swielelwa ka gare ga meetse gomme ba ikela badimong. Ba se tšhabele ka fase ga mehlare le dikota tša mohlagase ka ge di ka ba wela. Ka nako ya dipula tša matlorotloro go kgonthišišwe gore meetse a go nwa a tšwa mothopong wo o bolokegilego ka ge meetse a dikgogola a na le ditwatši tše di ka hlolago malwetši a go swana le kholera.

Baotledi ba se otlele difatanaga ditseleng tše di aparetšwego ke mafula ka ge difatanaga tša bona di ka tšewa ke meetse gomme ba loba maphelo. Diruiwa ke tše dingwe tše bohlokwa maphelong a batho. Di swanetše go šireletšwa ge go na le dipula tša matlorotloro. Beng ba tšona ba di gapele mafelong a a bolokegilego. Ka nako ya dipula tša matlorotloro batho ba ka laelwa go hudugela mafelong a godingwana a a bolokegilego a go se be le meetse a mantši. Ditaelo tšohle tše di fiwago tša polokego ka nako ya dipula tša matlorotloro di elwe hloko gomme di obamelwe ka ge nyatšamolala e hwetše molaleng.

[Mothopo: Boitlhamelo bjo bo nago le dinyakišišo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO

- Dithekniki tša papatšo le khathune.
- Tlotlontšu le tšhomišo ya polelo
- Dibopego tša lefoko
- Temogo ya tšhomišo ya polelo ka tsinkelo.

POTŠIŠO YA 3: PAPATŠO

Lebeledišiša papatšo ya ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA D

[Mothopo: www.flickr.com+meta AI]

3.1 Kgetha karabo ya maleba. Sebapatšwa ke motšhene wa go kota …

A bjang.
B meriri.
C manala.
D mehlare. (1)

3.2 Mmapatši o šupa eng ge a re ***WAHL BALDING CLIPPER*** ke 'setlošameriri sa maemo a godimodimo'? (1)

3.3 Efa phapano gare ga tirišo ya leswao la makalo le la tlogelo papatšong ye. (2)

3.4 Šomiša lehlaodi go hlaola sebapatšwa/Klipara o be o fe le mohuta wa lona. (2)

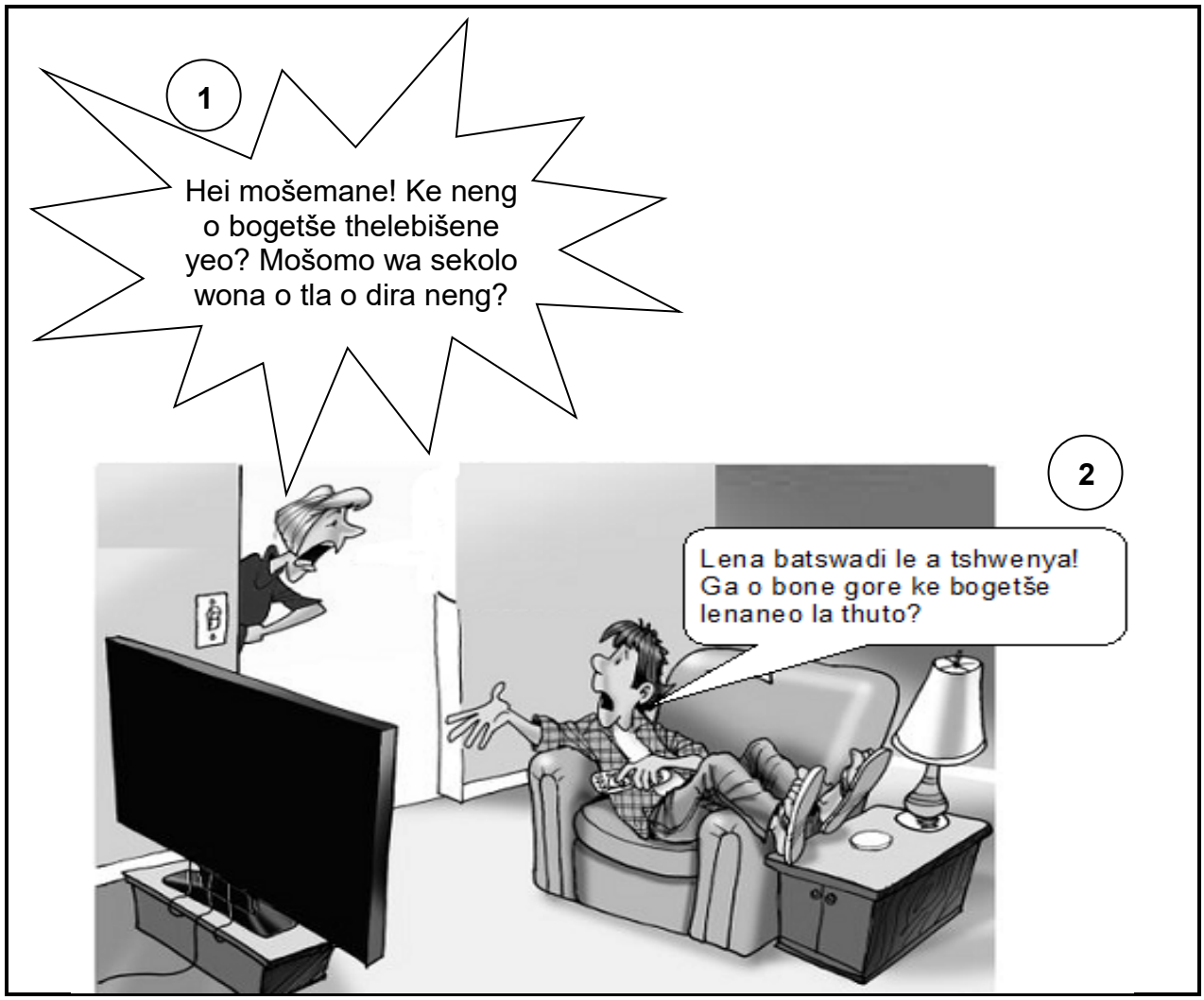
3.5 Akanya mabaka A MABEDI a go dira gore mmapatši a se laetše theko ya sebapatšwa papatšong ya gagwe. (2)

3.6 Na o a dumela gore mmapatši o kgonne go hlohleletša bareki go reka sebapatšwa papatšong ye? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
[10]

POTŠIŠO YA 4: KHATHUNE

Lebeledišiša khathune ya ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA E

[Mothopo: garyvarvel.com]

4.1 Efa kalo ya khathune ye o be o fahlele ka mabaka A MABEDI. (3)

4.2 Hlaloša phapantšho ye e tšweletšwago ke lebone khathuneng. (1)

4.3 Hlaloša polelosefahlego ya mošemane o be o laetše gore ke ya modirišo ofe. (2)

4.4 Ahlaahla tirišo ya ditho tša mmele wa mošemane khathuneng ye. (2)

4.5 Akanya maikutlo a mosadi yo a lego khathuneng. Fahlela karabo ya gago. (2)
[10]

POTŠIŠO YA 5: TEMANA

Badišiša setšweletšwa sa ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA F

KGOTLELELO E TSWALA KATLEGO

Lesiba ka ge e le mošemane yo bohlale o tla mo hwetša ka mehla a na le bagwera ba gagwe ba swere mehlamo. Ka dinako tše dintši ke yena a di gogago pele, a laodiša taba ya go ama banna ka moka. Ka letšatši le lengwe ke ile ka dula le bona gore le nna ke itšeele maele go tšwa go bona ka komatona ya bophelo.

Ka tšatši le o be a bontšha gore katlego ga se mphiwafela e šomelwa gabohloko. **Yona** e tloga e nyaka motho yo a nago le maikemišetšo bophelong. Ge motho a se na kgotlelelo gona go ba boima gore a atlege. Lebaka ke gore go fela go e ba le ditšhitišo le ditlhohlo tše dintši kudu tseleng ya go iša katlegong. Go gatelela se a bego a bolela ka sona, o ile a re: **'Nna ke nyaka go laetša gore ke šomile gabohloko go fihlelela katlego ya ka.'** O tšwetše pele go laetša gore batswadi ba swanetše go fa bana thekgo dithutong gore ba se ke ba tla ba gakanega tseleng ya bona ya bophelo.

[Mothopo: Boitlhamelo]

5.1 Tsopola leba la tshwantšho go tšwa lefokong la 1 o be o fe le tirišo ya lona. (2)

5.2 Laetša leitiri go tšwa lefokong la 3 o be o fe le tirišo ya lona. (2)

5.3 Hlaloša tirišo ya lešala le le kotofaditšwego o be o laetše gore ke la mohuta mang. (2)

5.4 Ngwala lefoko le le thaletšwego ka kganetšo o be o laetše gore le tlile ka lebaka lefe. (2)

5.5 Ahlaahla tirišo ya polelotebanyi ye e kotofaditšwego TEMANENG YA 2 o be o e fetolele go polelotharedi. (2)
[10]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70